

Περί «ελληνικού κοινοτισμού» κατά την Τουρκοκρατία και της «ελληνικότητάς» του

Όταν εμφανίστηκε το ρεύμα των νεορθόδοξων (λίγο μετά το 1980), εμφανίστηκε και η έννοια των “ελληνικών κοινοτήτων”, που υπήρχαν επί Οθωμανοκρατίας σαν μια ιδανική μορφή αυτοθέσμησης, που παραπέμπει τελικά στην αρχαία δημοκρατία, με σκοπό να δειχθεί μια αδιάσπαστη συνέχεια “ελληνικότητας” που διέσωσε ο “Ελληνοχριστιανισμός”.

Σαν μότο αυτής της ιδέας μπορεί ίσως να χαρακτηριστεί το γνωστό δημοφιλές άσμα «ας κρατήσουν οι χοροί»:

*Ας κρατήσουν οι χοροί
και θα βρούμε αλλιώςτικά
στέκια επαρχιώτικα βρε
ώσπου η σύναξις αυτή
σαν χωριό αυτόνομο να ξεδιπλωθεί*

*Μέχρι τα ουράνια σώματα
με πομπούς και με κεραίες
φτιάχνουν οι Έλληνες κυκλώματα
κι ιστορία οι παρέες*

...

*Κι είτε με τις αρχαιότητες
είτε με ορθοδοξία
των Ελλήνων οι κοινότητες
φτιάχνουν άλλο γαλαξία*

Τι να φταίει η Βουλή

*τι να φταιν οι εκπρόσωποι
έρημοι και απρόσωποι βρε
αν πονάει η κεφαλή
φταίει η απρόσωπη αγάπη που `χε βρει*

*Μα η δικιά μας έχει όνομα
έχει σώμα και θρησκεία
και παππού σε μέρη αυτόνομα
μέσα στην τουρκοκρατία*

Το κείμενο έχει πολύ ενδιαφέρον σαν ψυχογράφημα του Νεοέλληνα και μπορεί επίσης να έχει και ενδιαφέρουσες αναγνώσεις.

Θέτει ως “ελληνικότητα” την Ορθοδοξία μαζί με “τις αρχαιότητες”, σε πλήρη σύμπνοια με το καλούμενο ελληνοχριστιανικό ιδεώδες που οδηγώντας σε “άλλο γαλαξία” από την μία δείχνει μία ανάταση, από την άλλη μία ουτοπία.

Τί είναι αυτές οι “αρχαιότητες”;

Στο συγκεκριμένο δεν δίνει κανένα στίγμα. Οι “αρχαιότητες” τελικά είναι ένα ένδοξο παρελθόν. Αν αυτό μας λέει κάτι ουσιαστικό είναι ένα θέμα. Λέει όμως στους ξένους. Έρχονται εδώ να τις δουν και μας αφήνουν τα λεφτά τους, άρα κάτι καλό θα είναι, κάτι θα αξίζουν.

Η κοινότητα εδώ είναι η χαλαρή παρέα διανθισμένη από την “πολαρόιντ” με τους “πομπούς” και τις “κεραίες” για να δείχνουν έναν εισαγόμενο τεχνολογικό πολιτισμό με τον οποίο δεν έχουμε και πολύ σχέση, τον χρησιμοποιούμε ακόμα και αν δεν τον καταλαβαίνουμε και παραπέμπει τελικά στον ελλείποντα ορθολογισμό μας (θυμίζω αντίστοιχο άσμα «συγχώρα με που δεν καταλαβαίνω τι λένε τα κομπιούτερς κι οι αριθμοί»).

Οι κοινότητες στην μορφή αυτή είναι κοινότητες της παρέας, του κλασικού χωριού, που όλοι ξέρουν τι κάνει ο κάθε ένας, που όλοι διασκεδάζουν με παρόμοιο τρόπο, θα έλεγε κανείς η διασκέδαση και ο χορός είναι η μόνη δραστηριότητα, *χαζά παιδιά χαρά γεμάτα*, αλλά και αυτός ο χορός, ο κατασκευοφαντημένος αρχικά από την Εκκλησία, σε μια αέναη περιστροφή στα ίδια και τα ίδια. Φυσικά υπάρχει η κοινή ιδεολογία, το ελληνοχριστιανικό ιδεώδες. Μια στάσιμη κατάσταση παγωμένη στο χρόνο, που καθορίζει μια λέξη: Παράδοση.

Για το θέμα των Ελληνικών Κοινοτήτων Ο Χρ. Γιανναράς συνοψίζει την θέση αυτή:

Αύτη ἡ «μαγιά» τῶν ἐλληνίδων πόλεων καὶ ἀργότερα τῶν κοινοτήτων, μέσα ἀπὸ τὶς κατακτήσεις καὶ ἐπιμειξίες, ἔσωζε τελικὰ τὴν ἐλληνικὴ ἰδιαιτερότητα: τὴ γλῶσσα, τὴ νοοτροπία, τὴν ἐλληνικὴ νοηματοδότηση τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς· ἀπὸ κάποια ἐποχὴ καὶ μετὰ ἔνωμένα ὅλα στὴν ἐκκλησιαστικὴ ὀρθοδοξία.

Χρῆστος Γιανναρᾶς - Ὁρθοδοξία καὶ Δύση (ἀποσπάσματα) Ὁ ἱστορικὸς ὀρίζοντας

Ἡ νοηματοδότηση μίας κοινωνίας ὅπως θα φανεῖ καὶ στη συνέχεια, ἀλλάζει εἴτε ἐνδογενῶς εἴτε ἐξωγενῶς, ἡ νοοτροπία ευκολότερα. Ἡ γλῶσσα εἶναι φυσικὰ κάτι το σημαντικό καὶ εἶναι το μόνο πράγματι ἐλληνικό που διατηρήθηκε, παρά την βυζαντινὴ κακοποίηση της με τον αττικισμό, ἀλλὰ ἡ μεσαιωνικὴ καὶ σύγχρονη ἀκόμα “νοοτροπία” καὶ ἡ “ἐλληνικὴ νοηματοδότηση” πόσο ἐλληνικὴ παρέμεινε καὶ τι σημαίνει τελικὰ “ἐλληνικό”;

Ἀς πάμε πάλι σε μίαν κοινότητα ὅπως την φαντάζεται ὁ Γιανναράς. Τί γίνεται στη λήψη ἀποφάσεων; Μπορεῖ μίας τέτοιας μορφῆς κοινότητα νὰ ξεπεράσει το κουτσομπολιό καὶ νὰ αποφασίσει κάτι που δεν θα θέλει ὁ προεστός ἢ ὁ παπᾶς του χωριού; Μπορεῖ ἓνα μέλος νὰ διαχωρίσει τὴ θέση του χωρὶς νὰ ἀποπεμφθεῖ ἀπὸ αὐτήν; Κάλτι που στηλιτεύει τὴν υποκρισία του συγκεκριμένου καθωσπρεπισμοῦ; Κάλτι πρωτοποριακό που δεν συνάδει με τὰ ἤδη γνωστά ἤθη; Κάλτι νέο που θα ξεφύγει ἀπὸ τὴν δεδομένη πλήξη; κάτι που θα δηλώνει πρόοδο; Πῶς βλέπει ὁ ἄνθρωπος τὴ σχέση του με αὐτὸ το σύνολο; Ἀλληλεπιδρά δυναμικά καὶ θετικά με αὐτό, ἢ ετεροκαθορίζεται ἀπὸ αὐτό καὶ τελικὰ το βλέπει ἀρνητικά; Ἀν ὁ κοινωνία του χωριού ἢ τῆς κοινότητας ἦταν τόσο καλή, πῶς δημιουργήθηκε ἡ ἀστυφιλία καὶ ὅλοι ἔσπευσαν στὴν ἀνωθυμία των μεγαλουπόλεων; ἦταν μόνο οικονομικό τὸ θέμα, καὶ γιατί μίαν τόσο πετυχημένη κοινότητα εἶχε ἀποτυχία στο οικονομικό μόνο; Πῶς ὁ Νεοέλληνας ἔχει τόσο κακὴ σχέση με τὸ κράτος καὶ το βλέπει σαν ἐχθρό του, ἀν εἶχε μίαν φυσιολογικὴ ὅπως ἀφήνουν νὰ ἐννοηθεῖ σχέση με τὴν Κοινότητα;

Wikipedia: κοινοτισμός

Ο κοινοτισμός αποτελεί την κατά δήμο, κατά περιφέρεια και κατά κράτος καθολική λήψη αποφάσεων από τους πολίτες μέσα από θεσμούς που έχουν δημιουργηθεί από τους ίδιους τους πολίτες ως ενεργά υποκείμενα (κοινοτικές πολιτικοοικονομικές δομές και αρχές, δημοψηφίσματα και συνελεύσεις).

Πρόκειται δηλαδή για μια από τις πρώτες ιστορικές εκδοχές της εφαρμοσμένης άμεσης δημοκρατίας

Ο κοινοτισμός έλαβε τρεις διαφορετικές ταυτότητες στη νεότερη εποχή, μία αμερικανική και δύο ευρωπαϊκές. Την δεκαετία του 1980 αναπτύχθηκε στην Αμερική ένα είδος ηθικού κοινοτισμού, ο κομμουνισμός, που έθεσε ζητήματα ταυτότητας της ατομικότητας. Στην Ευρώπη παρουσιάζονται δύο εκδοχές. Η μια συνδέθηκε με τη νεωτερική πολιτική έννοια του αναρχισμού (ελευθεριακός κοινοτισμός) που αναδείχθηκε κατά τον διαφωτισμό προωθώντας μια κοινωνία χωρίς αγορά και κράτος, και η άλλη, η κοινωνιολογική εκδοχή κοινοτισμού, η οποία συνδέθηκε με κοινωνιολογικές προσεγγίσεις που αφορούν τη σύγκρουση πολιτιστικών κοινοτήτων.

Η κοινότητα είναι η ίδια η άμεση κοινωνία που μας περιβάλλει. Είναι προέκταση του οίκου μας. Εφόσον υπάρχει διαλεκτική σχέση με αυτήν, αυτή ανθίζει και δημιουργεί Πόλη και Πολιτισμό. Αυτό είναι στοιχείο πραγματικής δημοκρατίας. Είναι πεδίο άνθησης πολιτών και όχι υπηκόων. Είναι το στοιχείο που δυνάμωσε την Πόλη στην Κλασική Εποχή και έδωσε δύναμη στον Δήμο. Είναι ο χώρος που η βουλή ήταν ζωντανή και παραγωγική και όχι “έρμη και απρόσωπη”. Είναι ο χώρος όπου ο χορός και το θέατρο ήταν πεδίο εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας και όχι διασκέδασης. Είναι ο χώρος που έφερε την ελευθερία του πνεύματος, την πραγματική φιλοσοφία που κατέρριψε τους φόβους των θεών, που περιόρισε το μεταφυσικό. Είναι ο χώρος άθλησης σώματος και πνεύματος. Είναι ο χώρος που λάτρεψε το ωραίο στο σώμα και το πνεύμα και την ελεύθερη έκφραση. Είναι

πραγματικό πεδίο προόδου και ελληνικότητας, μιλάμε όμως για κάτι τέτοιο;

Ας δούμε τι σύστημα επικρατούσε στην Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και στην συνέχειά της την Οθωμανοκρατία που έφερε αυτού του είδους τον “κοινοτισμό” του Γιανναρά σε μία ιστορική αναδρομή με ουσία.

Ύφεση της Πόλης και του Κοινοτισμού

Κατά την Ύστερη Αρχαιότητα, έχουμε την δημιουργία της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Ήδη από την Ελληνιστική Εποχή η δύναμη της Πόλης των ενεργών πολιτών, ήταν σε κάποια ύφεση. Ο θεσμός της Πόλης κράτους εξαφανίστηκε και η ίδια η πόλη έχασε την δυνατότητα να επηρεάζει θετικά ή αρνητικά τις άλλες· όλοι ήταν υποκείμενοι στην αυτοκρατορία. Παρόλα αυτά είχε ακόμα τοπική αυτοθέσμιση, με τα βουλευτήρια και τους βουλευτές της. Στην ουσία σε τοπικό επίπεδο, δεν άλλαξε τίποτα, αντίθετα ήσαν σε μεγάλη άνθηση και ευημερία λόγω της ειρήνης που επικρατούσε μεταξύ τους. Μπορούσε να μαζεύει τοπικά φόρους για τη λειτουργία της, να αμύνεται τοπικά σε εισβολείς, και είχε ακόμα απομεινάκια των παλαιών ενεργών πολιτών με τη μορφή των βουλευτών που ενδιαφερόντουσαν για την λειτουργικότητά της, και την καλαισθησία της. Προσέφεραν ακόμα χορηγίες και κατασκεύαζαν έργα κοινής ωφελείας, όπως κρήνες, αψίδες, λουτρά, φόρουμ, βιβλιοθήκες, ναούς και η πόλη τους τιμούσε κάνοντάς τους ανδριάντες για να την κοσμούν οι άνδρες αυτοί στους οποίους χρωστούσε την ευημερία της. Δεν ήταν φυσικά η κλασική δημοκρατία, ήταν ένα είδος κληρονομικής αριστοκρατίας, που ήταν όμως ακόμα εμφορούμενη από τις αρχαίες αξίες της Πόλης και με την ανοχή ή σύμπραξη των άλλων πολιτών, διοικούσε τοπικά για το καλό της πόλης.

Αυτό άλλαξε κατά την Πρώιμη Βυζαντινή Περίοδο. Αρχικά με την όλο και μεγαλύτερη φορολογία, λόγω αυξημένων αναγκών της κεντρικής εξουσίας, αλλά και με την αφαίρεση της οικονομικής αυτοτέλειάς τους από τον Ιουστινιανό για να χρηματοδοτήσει τα φαραωνικά του σχέδια. Ταυτόχρονα οι ίδιοι οι βουλευτές που ήταν στήριγμα της μεσαίας τάξης της εποχής, άρχισαν να φτωχαίνουν. Η εξουσία της πόλης πέρασε στους επισκόπους και τους τοπάρχες που καθοριζόντουσαν πλέον κεντρικά. Δεν είχαν απαραίτητα σχέση με την τοπική κοινωνία. Όσοι πλούσιοι είδαν νωρίς την νέα κατάσταση μεταπήδησαν στην Εκκλησία που ήταν η

μόνη που διαχειριζόταν ανεξέλεγκτα τεράστια ποσά. Ταυτόχρονα η Εκκλησία καθόριζε πλήρως τα ήθη του τόπου, ενώ η διάσταση πλούσιων φτωχών εντείνεται.

Μια Νέα Τάξη Πραγμάτων

Μια νέα αριστοκρατία έχει ήδη εμφανιστεί. Από τη στιγμή που οι παλαιοί αριστοκράτες δεν είχαν άμεση επαφή με τον στρατό και δεν ήθελαν να ασχολούνται πλέον με μακρινούς πολέμους, οι στρατηγοί αναδεικνυόντουσαν από τον ίδιο τον στρατό, που πλέον προερχόταν αποκλειστικά από τους νέους πρώην βάρβαρους λαούς της παραμεθορίου, κυρίως της Ανατολής. Αυτό σταδιακά δημιούργησε μια νέα στρατιωτική κατά βάση νεόπλουτη αριστοκρατία, που είχε δομική διαφορά από την παλαιά, και αυτή είναι που θα ανεβαίνει όλο και περισσότερο στο ύπατο αξίωμα μέχρι να το καταλάβει τελείως. Τα αρχαία ελληνορωμαϊκά ήθη και ιδεώδη δεν τους λένε και πολλά, αναγκάζονται φυσικά να υποταχθούν σε αυτά σε πρώτη φάση, αλλά δεν παύουν να είναι τελείως ξένοι με αυτά. Στον αυξανόμενο όμως ανταγωνισμό τους με την παλιά αριστοκρατία, βρίσκουν μια νέα ενδιαφέρουσα ιδεολογία να τους εκφράζει πολύ καλύτερα, και αυτή είναι ο χριστιανισμός. Έτσι από τον τέταρτο αιώνα και μετά, η νέα αυτή αριστοκρατία και η Εκκλησία θα έχουν κοινά συμφέροντα, στην ουσία θα ενσωματωθεί η μία την άλλη και θα κυριαρχήσουν την αυτοκρατορία.

Η ίδια η Εκκλησία, παρά τις αρχικές επιφυλάξεις της για τον πλούτο, αυτές που τις έφεραν αρκετές μάζες φτωχών και κατατρεγμένων, αλλάζει από νωρίς στάση ως προς τους πλούσιους, νωρίτερα από τον τρίτο αιώνα, γιατί ξέρει ότι από αυτούς θα έχει την μεγάλη χρηματοδότηση. Να σημειωθεί ότι τόσο το επισκοπικό αξίωμα, όσο και το ιερατικό, συχνότατα περιελάμβανε και μεγάλη χρηματική δωρεά του ενδιαφερόμενου, που σήμαινε αντίστοιχα πολύ καλή ανταπόδοση στο μέλλον. Ταυτόχρονα όπως φαίνεται από τις οικουμενικές συνόδους, υπήρχε χρηματισμός για όλες τις ιερατικές πράξεις, ακόμα και για την μετάληψη, ενώ οι επίσκοποι συνέχιζαν να έχουν και άλλες επιχειρηματικές και οικονομικές δραστηριότητες, μερικές ιδιαίτερα ανήθικες για τη λογική της σύγχρονης τουλάχιστον Εκκλησίας. Τα μοναστήρια αντίστοιχα, ενώ αρχικά ήταν σε αντίθεση με την επίσημη Εκκλησία, μακριά από πόλεις, κέντρα που προσπαθούσαν υποτίθεται να διατηρήσουν τις αρχές του Ιησού των Ευαγγελίων για αποφυγή της κάθε μέριμνας και του πλούτου, σύντομα απόκτησαν τεράστιο πλούτο, πλησίασαν και ενσωματώθηκαν στις πόλεις και έγιναν κέντρα φεουδαρχίας, ελέγχοντας

ολόκληρα χωριά ή εκτάσεις, και σε αυτά έμπαινε ή και τα δημιουργούσε κάποιος με πολλά λεφτά. Έγιναν τα κέντρα καταφυγής των αριστοκρατών και φυσικά έπαιζαν και υπόγειο πολιτικό ρόλο.

Η παλιά αριστοκρατία στην Ανατολή δεν πρόλαβε να αντιδράσει στις τεράστιες αλλαγές που εμφανίστηκαν. Έτσι επί αυτοκράτορος Ουάλη/Βάλη (β. 364-378) με τις κατάλληλες χριστιανικές πλεκτάνες εξουδετερώθηκε νωρίς, με δύο απανωτούς καλά στημένους “διωγμούς των φιλοσόφων”. Στην Δύση που η Εκκλησία είχε μικρότερη επιρροή, προσπάθησε να αντιδράσει αρχικά θεσμικά, αλλά όταν διαπίστωσε ότι αυτό ήταν αδύνατο λόγω της αντίδρασης της Εκκλησίας, αντέδρασε δυναμικά και στρατιωτικά επί Θεοδοσίου (β. 379-395), αλλά η αντίδραση αυτή καταπνίγηκε στο αίμα. Έτσι ξεκαθάρισε το ποια αριστοκρατία θα κινούσε από εδώ και πέρα την αυτοκρατορία, και μέσα σε αυτή περιλαμβανόταν φυσικά και η Εκκλησία. Οι παλιές ελληνορωμαϊκές αξίες υποχώρησαν και μαζί με αυτές και η όποια ελληνικότητα είχε διατηρηθεί. Η Εκκλησία καθορίζει πλέον τις ηθικές αρχές και αξίες της κοινωνίας και κάθε άλλη γνώμη πατάσσεται άγρια. Η δε λέξη “έλληνας” ταυτίζεται αυτή και μόνη με τους παγανιστές, γιατί με αυτή την ταύτιση κακοχαρακτηρίζεται ευκολότερα και όλος ο Ελληνικός Πολιτισμός, που τόσο ελεύθερα και αβίαστα έδινε λογικές λύσεις στον φυσικό κόσμο, πράγμα ανεπίτρεπτο για την Εκκλησία.

Πορεία στον Μεσαίωνα

Ας επανέλθουμε στις πόλεις, γιατί την πτώση αυτή των αξιών ακολούθησε και η κατάπτωση των πόλεων.

Με την κατάργηση της τετραρχίας, ο συγκεντρωτισμός εντείνεται. Με την οικονομική καταστροφή των βουλευτών και την κατάργηση της τοπικής τους αυτονομίας οι πόλεις φυτοζωούν, μαραίνονται, χάνουν σταδιακά ό,τι τις χαρακτήριζε και η ευημερία τους εξαρτάται πλήρως από τον αυτοκράτορα και μόνον. Όλα τα δημόσια κτήρια, τα γυμναστήρια, οι παλαίστρες, τα λουτρά, οι βιβλιοθήκες, τα θέατρα, οι αρχαίοι ναοί, οι αγορές, τα φόρουμ σταδιακά εξαφανίζονται με το καλό ή το άγριο. Στην καλύτερη περίπτωση οι επίσκοποι που έχουν πλέον την εξουσία, δεν ενδιαφέρονται για αυτά και καταστρέφονται ασυντήρητα. Το μόνο δημόσιο κτήριο που θα παραμείνει να ξεχωρίζει είναι η εκκλησία, και η πλατεία της θα γίνει ο τόπος συνάντησης των κατοίκων ίσως και

η αγορά της. Είναι μια διαδικασία που ξεκίνησε τον τέταρτο και έληξε σε δύο - τρεις αιώνες. Η κλειστή ασφυκτικά συμπιεσμένη καστροπολιτεία είναι η μορφή που θα επικρατήσει. Λίγες μεγάλες πόλεις είχαν λόγω της αυτοκρατορικής εύνοιας ακόμα κάποια αίγλη. Σταδιακά μόνο μια θα επικρατήσει από όλες, η Κωνσταντινούπολη που απομυζούσε όλο και περισσότερο τον πλούτο της επαρχίας και των υπολοίπων.

Είναι προφανές ότι κάθε δυνατότητα αυτοθέσμησης ή κοινοτισμού με την αρχαία έννοια της ύπαρξης δήμου, της ελευθερίας της έκφρασης και της ισονομίας, ή της ύπαρξης θεσμών έχει καταργηθεί προς όφελος στην ουσία του νέου αριστοκρατικού κατεστημένου (που περιλαμβάνει την Εκκλησία) και τελικά ενός, του εκάστοτε αυτοκράτορα που κατεύθυνε τα πάντα. Δεν υπάρχει Δήμος ή βουλευτήριο, μόνο κάποιες ομάδες, στην ουσία μάζες, με πεδίο έκφρασης τον Ιππόδρομο, που ικανοποιούν το “Άρτον και Θεάματα”. Η μεσαία τάξη συρρικνώνεται ακόμα περισσότερο και το Βυζάντιο ενώ εξυπηρετεί το εμπόριο και του ξένους εμπόρους, αποθαρρύνει την δημιουργία εμπορικής τάξης στα μέλη του, οδηγώντας σταδιακά τις δραστηριότητες αυτές στους πλούσιους. Ποτέ το Βυζάντιο δεν δημιούργησε εμπορικούς σταθμούς σε άλλες χώρες, με αποτέλεσμα το εμπόριο να πέσει στα χέρια των ιταλικών δημοκρατιών.

Η διάσταση πλούτου και φτώχειας εντείνεται και η κοινωνία συνολικά επιστρέφει σε αυτές που λέμε σήμερα προνεωτερικές καταστάσεις, τόσο γνώριμες στην Ανατολή, της φατριάς, όπου τοπικοί “λήσταιρχοι” ή πλούσια μεγαλοσόγια, επηρεάζουν τις τοπικές κοινωνίες με τον θεσμό της “προστασίας”, οδηγώντας την επαρχία στην δουλοπαροικία (με τη σύμπραξη της Εκκλησίας). Αυτοί είναι που προς την δύση του Βυζαντίου θα ονομαστούν Δυνατοί και αυτοί θα το κυβερνήσουν από την Μέση Περίοδο και μετά, με την βοήθεια πάντα της Εκκλησίας, αλληλοσκοτωνόμενοι συχνά μεταξύ τους, σέρνοντας το Βυζάντιο όλο και περισσότερο στον βούρκο.

Πνευματική Κατάπτωση

Πέρα όμως από την ύφεση των πόλεων που ήταν η ανάσα της αυτοκρατορίας, πέρα από τον βούρκο που το ωθούσε η γιγάντωση και ο ανταγωνισμός των Δυνατών, υπήρχε και ο πνευματικός βούρκος στον οποίον το Βυζάντιο μπήκε από νωρίς, χάρις στην Εκκλησία. Απαγορεύτηκε κάθε διαφορετική θέση και άποψη από

την επίσημη, σε κάθε πνευματικό θέμα. Η φιλοσοφία περιορίστηκε ασφυκτικά στην χριστιανική θεολογία και κάθε προσπάθεια διάκρισης από αυτή, θεωρείται πλέον αίρεση και πατάσσεται με το καλό ή το άγριο.

Μια προσπάθεια πνευματικής Αναγέννησης από τον Ψελλό και τον Ιταλό, καταπνίγηκε έγκαιρα και δεν έφερε αποτέλεσμα για δομικές αλλαγές, οδηγώντας την διάνοηση στον μυστικισμό των Ησυχαστών. Άλλη μια αντίδραση στην Ύστερη Εποχή σε αυτή τη πνευματική στασιμότητα, πατάχθηκε εκκλησιαστικά. Ο βυζαντινός κόσμος ήταν δέσμιος των επιλογών του στην αέναη κυκλικότητα του χρόνου, στην μόνιμη συντήρηση, χωρίς καμία δυνατότητα εξόδου από αυτήν. Η προσχώρηση στην ανατολίτικη οθωμανική εξάπλωση φαινόταν πλέον μονόδρομος, από τη στιγμή που η Εκκλησία και η κοινωνία είχαν περισσότερα κοινά με αυτούς, παρά με τους ομόθρησκους της Δύσης, οι οποίοι όμως φάνηκαν πιο ανοιχτοί στους νεωτερισμούς και στην πρόοδο και ήταν οι μοναδικοί που κατάφεραν την Αναγέννηση. Για πια ελληνικότητα μιλάμε;

Των Ελλήνων οι Κοινότητες

Το μεσαιωνικό αυτό καθεστώς συνεχίστηκε απaráλλαχτο και επί Οθωμανοκρατίας. Έχουμε πάλι τοπικούς λήσταρχους (νόμιμους ή μη) τα αρματολίκια/ κλέφτες της Στερεάς, έχουμε τοπικούς προύχοντες που είναι οι πλουσιότεροι, των καλούμενων προεστών, ως ντε φάκτο ηγέτες της κάθε τοπικής κοινωνίας και πάντα την Εκκλησία που έλεγχε τους πάντες, ώστε να υποτάσσονται στην κεντρική εξουσία και να δίνουν τους φόρους για τον Πατριάρχη και τον Σουλτάνο, και φυσικά να μην επαναστατούν και να μην αμφισβητούν την θεόδοτη βασιλεία. Ακόμα και σε μεγάλες πόλεις που υπήρχε εκλεγμένη δημογεροντία, στην ουσία τον έλεγχο τον είχε η Εκκλησία.

Δεν υπάρχουν θεσμοί, δεν υπάρχει δυνατότητα ελευθερίας της έκφρασης, δεν υπάρχει ισότητα ως προς τον νόμο. Είναι μια καθαρά ταξική κοινωνία, ελεγχόμενη κεντρικά, που η χρήση της λέξης “κοινοτισμός” για αυτήν με την αρχαία έννοια είναι μάλλον ύβρις. Ναι υπήρχαν κοινότητες και δημιουργούνταν νέες στο εξωτερικό, δημιουργήθηκε σταδιακά μια νέα μεσαία τάξη εμπόρων, αλλά κάτω από το άγρυπνο μάτι της Εκκλησίας και πάντα αναπαράγοντας το αντίστοιχο ταξικό και θρησκόληπτο μοντέλο που εξυπηρετούσε το υπάρχον καθεστώς. Δεν είναι τυχαίο που ο Διαφωτισμός ήρθε, ό,τι ήρθε τέλος πάντων από αυτόν, μέσα από τα αποτελέσματα της εμπορικής δραστηριότητας αυτής της νεοεμφανισθείσας τάξης των εμπόρων που ερχόταν σε επαφή με την αιρετική Ευρώπη και δεν είναι τυχαία τα προσκόμματα που βρήκε από αυτό το καθεστώς της μόνιμης συντήρησης.

Βασικό συνδετικό στοιχείο των ελληνικών κοινοτήτων ήταν η θρησκεία, όχι γιατί ήταν επιλογή των ίδιων των ανθρώπων, αλλά υποχρεωτική επιλογή του ίδιου του Βυζαντίου αρχικά που καθόρισε οτιδήποτε αλλόδοξο ως ανεπιθύμητο και καταδικαστέο, αλλά και της Οθωμανικής Διοίκησης, που ήθελε να ελέγχει καλύτερα τους υπόδουλους σε αυτήν, μέσα από τους αντίστοιχους θρησκευτικούς ηγέτες που ήταν πρόθυμοι υπάλληλοί της, φθάνει να διατηρούσαν τα προνόμια και την περιουσία τους.

Για την ίδια τη θρησκεία δεν υπάρχει ετερότητα, μία είναι η αλήθεια και όλοι οφείλουν να συντάσσονται με αυτήν, άρα η κοινότητα οφείλει να έχει συγκεκριμένη ομοφωνία και φυσικά είναι αυτή που κανονίζει ο κοτζάμπασης ή ο προεστός ή η γερουσία του χωριού και εγκρίνει φυσικά ο επίσκοπος ή ο τοπικός παπάς και φυσικά είναι η ίδια της ορθόδοξης παράδοσης, και κάθε νεοτερισμός, ήταν εξοβελιστέος.

Ένα άλλο τραγούδι, δείχνει επιγραμματικά την ουσία της κατάστασης αυτών των κοινοτήτων:

*Μια φορά κι έναν καιρό στον τόπο τούτο το μικρό
Ζούσαν κάτι φουκαράδες, οι ραγιάδες
Κοτσαμπάσηδες, πασάδες και σεβάσμιοι δεσποτάδες
κυβερνούσανε τη χώρα, καλή ώρα*

Στίχοι Μήτσος Ευθυμιάδης, μουσική Χρήστος Λεοντής

Επίλογος

Όσοι λοιπόν σήμερα αναφέρονται θετικά στον “ελληνικό κοινοτισμό” επί Τουρκοκρατίας, στην ουσία θέλουν την αναπαραγωγή αυτού του στάσιμου και φασιστικού τελικά μοντέλου, με κύριο ρυθμιστή της την Εκκλησία, θεωρώντας το ως “αυθεντική ελληνικότητα”, διαστρέφοντας τελικά κάθε τι το ελληνικό.

Το τι μπορεί να σημαίνει ελληνικότητα, το αναφέρω στην δημοσίευση του 2011, Ελληνικότητα και Βυζάντιο, όπου αναφέρονται οι αξίες των αρχαίων Ελλήνων, αυτές που δημιούργησαν το κλέος αυτό για το οποίο περηφανευόμαστε τόσο πολύ, αλλά έχουμε τόσο λίγη σχέση μαζί του, όπως ακόμα λιγότερη είχε το Βυζάντιο.

Τι ουσιαστική σχέση είχε δράση των επί Οθωμανών “ελληνικών κοινοτήτων” για τις οποίες επαίρονται κάποιοι, με αυτές τις καθαρά ελληνικές αξίες που δημιούργησαν και ανέδειξαν την Πόλη κράτος και είναι η μόνη αυθεντική ελληνικότητα;

Καμία.

Φιλίστωρ